

از کیان تا کیهان

محمدصادق باقری

نشریات روشن‌فکری و جریان اصلاح‌طلبی

۱-۱ کیان و روزنامه‌های زنجیره‌ای

ماهنامه «کیان»، معروف‌ترین نشریه روشن‌فکری دینی پس از انقلاب اسلامی در ایران است. حلقه کیان به‌عنوان معروف‌ترین مرکز مطالعاتی نواندیشان و تجدیدنظرطلبان، در آغاز به توصیه شهید حسن شاه‌چراغی (از مدیران ارشد مؤسسه کیهان) برای ایجاد کانونی فکری و دینی تشکیل شده بود. این افراد به دعوت شهید شاه‌چراغی در مؤسسه کیهان دور هم جمع شدند و به انتشار ماهنامه «کیان فرهنگی» تا سال ۱۳۶۹ پرداختند.

افراد حلقه کیان در آغاز تماماً دارای یک گرایش خاص نبودند و ترکیبی از لیبرال‌ها و چپ‌گرایان بودند. برخی از آن‌ها نیز هم‌چون سعید حجاریان، علی‌رضا علوی‌تبار، اکبر گنجی و عمادالدین باقی در دوره‌های مشخصی، در نهادهای امنیتی و حکومتی کشور مشغول بودند. اعضای این حلقه، هر هفته چهارشنبه‌ها در منزل یکی از اعضا دور هم جمع می‌شدند و با بازاندیشی افکار خود، به بحث‌های معرفت‌شناختی و فلسفی، نقد وضعیت موجود، ترسیم نسبت دین و دنیا، چگونگی حضور دین در دنیای مدرن، نسبت دین و دموکراسی، دین و تجدد و غرب‌پژوهی می‌پرداختند و به این نتیجه رسیده بودند که تلفیقی از تجربیات مثبت تمدن غرب و بومی کردن آن‌ها با ارزش‌های ایرانی-اسلامی، بهترین راه‌کار برای توسعه در

شناخت جریان‌های سیاسی و فکری کشور، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. از جمله درس‌ها و آموزه‌های بزرگ برای هر جامعه‌ای و به‌خصوص نسل جوان - که دائماً در معرض خطر انحراف فکری و عقیدتی و سوءاستفاده‌های سیاسی توسط برخی جریان‌های سیاسی می‌باشد - شناخت صحیح ماهیت جریان‌های فکری و سیاسی و شناسایی بافراز و فرود آن‌ها در تاریخ معاصر ایران، به‌خصوص در مسائل‌های پس از انقلاب اسلامی، است. در این نوشتار بر آن شدیم گزارشی از جریان‌های فعال در حوزه نشریات مکتوب فکری-فرهنگی و سیاسی پس از جنگ تحمیلی را ارائه کنیم. این نوشتار، قطعاً باین بزرگ‌ترین چالش‌شناسی در این زمینه نیست و امید است با نظرات کارشناسان، نکاتی پیش‌تر بی‌یاد

کوشش سروش در مقالات قبض و بسط این بود که براساس مبانی معرفت‌شناختی لیبرالی، نسبی‌گرا و پلورالیستی و تردید در قداست علوم دینی و روایات فقهی، آن‌ها را به‌عنوان بخش‌هایی از علوم انسانی معرفی کند

سیدحسن حسینی بود و مجدداً به حوزه هنری برگشت و به نقد ادبی و شرح غزلیات بیدل دهلوی پرداخت. در ادبیات هم مصطفی مستور، اولین داستان‌هایش را در آن‌جا به چاپ رسانید. تلاش این حلقه فکری-سیاسی در دوم خرداد سال ۱۳۷۶ به بار نشست و پس از دوم خرداد، این حلقه به‌عنوان یک سایه موازی جنبش اصلاح‌طلبی در پیشبرد برنامه‌های آن عمل کرد. البته به اعتقاد دکتر سروش، گشادگی و فضای باز سیاسی پس از دوم خرداد، به زبان کیان تمام شد، چراکه برخی از اعضای این حلقه ناهمگون، به نقد و جدل با یکدیگر و افشاگری درباره همدیگر پرداختند.

پس از انتخابات دوم خرداد ۱۳۷۶، سردبیر مجله کیان برای تأسیس روزنامه «جامعه» از کیان رفت. روزنامه جامعه اولین روزنامه جریان موسوم به دوم خرداد بود که بهمن همان سال به چاپ رسید. این روزنامه به مدیرمسئولی حمیدرضا جلابی‌پور و سردبیری شمس‌الواعظین (از تحریریه ماهنامه کیان) آغاز به کار کرد. از همان ابتدا، این روزنامه ابداعات و ابتکارات تازه‌ای به کار بست. خودسانسوری نشریه با علامت {...} مشخص می‌شد. انتخاب تیتروهای فرهنگی و حتی کنایه‌وار و طنز روزنامه نیز از ابتکارات این روزنامه بود. از دیگر موارد جالب روزنامه جامعه، ستون ثابت کاریکاتور بود و در حقیقت پای کاریکاتورها و کاریکاتوریست‌های سیاسی را به عرصه حرفه‌ای مطبوعات باز کرد، اگرچه پیش از آن، کاریکاتور در برخی نشریات کار می‌شد، ولی ثابت نبود.

دو روز بعد از توقف جامعه، روزنامه دیگری به نام توس (به مدیرمسئولی محمدصادق جوادی‌حصار و سردبیری شمس‌الواعظین) توسط همین تیم آغاز به کار کرد که در شماره اول خود، تیترو بزرگ «توس به جای جامعه» را چاپ کرد. بعداً

کشور است. اعضای این حلقه، شیفتگی بسیاری به تمدن، علوم و مفاهیم جامعه مدرن غربی داشتند و به مرور زمان، از مواضع اصولی و دینی نظام جمهوری اسلامی فاصله گرفتند و با شعار توسعه سیاسی و پیوستن به نظام جهانی، به‌سوی تمدن و تفکر غربی و لیبرالیسم حرکت کردند. دگرگونی پایه‌های اندیشه‌های کسانی چون جباریان و برخی سازمان‌دهندگان اصلی جریان سیاسی دوم خرداد، در این حلقه و تحت تأثیر آن شکل گرفت.

شخصیت محوری این حلقه، دکتر عبدالکریم سروش بود که به ترجمه و انتقال مفاهیم جدید غربی با رنگ و لعاب عرفانی اسلامی با تأکید بر اشعار مولوی و تفکر غزالی مشغول بود. تلاش محوری وی، تلفیق و هماهنگی بین افکار مدرن غربی و اسلامی بود. اعضای این حلقه، ابتدا افکار و عقاید خود را در ماهنامه «کیان فرهنگی» (در زمان سرپرستی حجت‌الاسلام سیدمحمد خاتمی در موسسه کیهان) به چاپ می‌رساندند. مقالات جنجالی سروش با عنوان «قبض و بسط شریعت»، بحث و جدل‌ها و مخالفت‌های متعددی را برانگیخت. کوشش سروش در مقالات قبض و بسط این بود که براساس مبانی معرفت‌شناختی لیبرالی، نسبی‌گرا و پلورالیستی و تردید در قداست علوم دینی و روایات فقهی، آن‌ها را به‌عنوان بخش‌هایی از علوم انسانی معرفی کند.

بعد از بسته‌شدن کیهان فرهنگی و استعفای خاتمی از مؤسسه کیهان، این جریان به همراه برخی از نویسندگان مجله «زن روز» این موسسه، دسته‌جمعی از کیهان استعفا دادند و مجله «کیان» را از اواخر سال ۱۳۶۹ و هم‌چنین نشریه «زنان» را راه‌اندازی کردند. ماهنامه کیان با مدیرمسئولی رضا تهرانی و سردبیری ماشاءالله شمس‌الواعظین شروع به کار کرد و اکبر گنجی هم در انتشارات موسسه فرهنگی صراط، درس‌ها و سخن‌رانی‌های سروش و هم‌فکرانش را به‌سرعت چاپ و توزیع می‌کرد.

لذا این نشریه در محافل علمی و سیاسی، ارگان روشن‌فکری دینی و نیز ارگان عبدالکریم سروش خوانده می‌شد؛ روشن‌فکرانی که سعی در سازگار نشان‌دادن آموزه‌های دینی و ارزش‌های مدرنی چون دموکراسی، پلورالیسم و حقوق بشر داشتند و فراتر از نشریه، محفلی برای وصل کردن حلقه‌ها و چهره‌های نوگرا و لیبرال و تربیونی برای تبیین اندیشه‌های لیبرال دینی بود.

عبدالکریم سروش، نویسنده ثابت مجله کیان بود و روشن‌فکران و چهره‌های سیاسی چون محمد مجتهد شبستری، مصطفی ملکیان، بهاءالدین خرمشاهی، اکبر گنجی، سعید جباریان (با نام مستعار جهانگیر صالح‌پور)، محسن سازگارا، محمدجواد کاشی، حسین قاضیان، مراد فرهادپور، مرتضی مردیپا، مجید محمدی، آرش نراقی، محسن آرمین، فاضل میبیدی، مصطفی تاج‌زاده، علی‌رضا علوی‌تبار، هاشم آغاچری، محسن کدیور، مصطفی رخ‌صفت و... در آن قلم می‌زدند.

کیان فقط یک نشریه سیاسی-فکری نبود، بلکه کم و بیش به ادبیات و هنر هم بها می‌داد. این ماهنامه، یک حلقه هنری هم داشت که شخصیت‌های ادبی و هنری در آن قلم می‌زدند که در شعر، شاخص‌ترین آن‌ها مرحوم دکتر سیدحسن حسینی بود. رفتن پر سر و صدای سیدحسن حسینی به همراه قیصر امین‌پور (شاعر و نویسنده) و محسن مخملباف (فیلم‌ساز) از حوزه هنری، مشهور بود. البته بلافاصله بعد از تحولات دوم خرداد، اولین کسی که از آن حلقه جدا شد باز هم

پوشیده بماند و هم این‌که به نوعی مظلوم‌نمایی کند و فشار بیش‌تری بر جناح سیاسی رقیب یا نهادهای حکومتی وارد کنند. کبان هم به اتهام نشر اکاذیب، تشویش اذهان عمومی، توهین و اهانت به مقدسات و آموزه‌های دینی توقیف شد. نزدیک به یک دهه بعد از تعطیلی کبان، فصل‌نامه «مدرس» با محوریت سروش دباغ (فرزند دکتر سروش) و تلاش وابستگان فکری جریان سروش در موسسه معرفت و پژوهش، خواست به کار نشریه کبان ادامه دهد و پانوقی برای روشن‌فکران سکولار و منتقد، ایجاد کند، اما پس از شش شماره به‌خاطر نظرات پرسروصدای مجتهد شبستری درباره وحی و نبوت، از ادامه کار بازماند.

۱-۲ آیین و عصر ما: نشریات تئوریک حزبی

حجت‌الاسلام سیدمحمد خاتمی بعد از استعفا از وزارت فرهنگ و ارشاد، درخواست مجوز نشریه‌ای به نام «آیین» را کرد تا از آن به‌عنوان تریبونی برای بیان افکار خود و هم‌فکرانش استفاده کند. در آن زمان برخی از افراد حلقه «کبان» همراه با سیدمحمد خاتمی، گروه کوچک‌تر آیین را شکل دادند. گروه آیین هیچ مجله‌ای تا سال ۱۳۸۲ منتشر نکرد و در این سال، در حالی که حدود شش سال از رخداد دوم خرداد ۱۳۷۶ گذشته بود، محمدرضا خاتمی، برادر رئیس‌جمهور وقت و دبیرکل حزب مشارکت، اولین شماره این نشریه را منتشر کرد. علی‌رغم عدم انتشار مجله، گروه آیین جلسات هفتگی منظمی برگزار می‌کردند. در این حلقه، چهره‌هایی چون هادی خانیکی، سعید حجاریان، مصطفی تاج‌زاده، محسن امین‌زاده، عباس عبدی، محسن کدیور و محمدرضا خاتمی حضور داشتند. هدف اولیه آن‌ها این بود که نشریه‌ای به‌راه اندازند تا مفاهیمی تازه و جدید و آن‌چه برای تحول اجتماعی ضروری می‌دانستند، ارائه کنند. تجربه کبان نشان داد که نشریه‌هایی این چنین تا چه حد می‌توانند ذهنیت طبقه تحصیل‌کرده حوزه و دانشگاه را تحت تأثیر قرار دهد. اعضای این حلقه به مفاهیمی چون جامعه مدنی، مردم‌سالاری دینی، حقوق بشر و... می‌پرداختند. شخصیت محوری در این محفل هم خود سیدمحمد خاتمی بود؛ اما افرادی چون کدیور و حجاریان نیز در فعال کردن هر چه بیش‌تر این محفل و نیز گرم نگاه‌داشتن تئور مباحث اندیشگی و سیاسی نقش مهمی داشتند.

شاید بتوان گفت مبانی نظری «گفتمان دوم خرداد» در این محافل سر و سامان یافت. به نظر عده‌ای از محققان، ریشه‌های اصلی این مفاهیم در حلقه کبان بود، اما در جلسات آیین، آن پایه‌های نظری به مفاهیم سیاسی و پروژه سیاسی تبدیل می‌شد. غالب آنان با حضور در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و خصوصاً مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری، با مفاهیم نوین توسعه آشنا شده و به‌نوعی تحت تأثیر افکار دکتر حسین بشیریه قرار گرفتند و با هواداران کلام جدید تحت تأثیر اندیشه‌های سروش، بسیاری از مفاهیم و نگرش‌های آن‌ها در اثر این تلاقی، امکان تبدیل شدن به یک برنامه سیاسی را پیدا کرد. این نشریه که بیش‌تر به نشریه تئوریک حزب مشارکت معروف است، هم‌اکنون منتشر می‌شود.

«عصر ما» نشریه‌ای بود که از ۲۷ مهر ۱۳۷۳ شروع به انتشار کرد و به‌عنوان ارگان رسمی سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی ایران به مدیرمسئولی محمد سلامتی و سردبیری محسن آرمین منتشر می‌شد. مطالب این نشریه عمدتاً شامل تحلیل‌هایی انتقادی از مسائل سیاست داخلی و اقتصاد سیاسی کشور است و هم‌اکنون به‌صورت درون‌حزبی منتشر و برای یک‌سری شخصیت‌ها ارسال می‌شود. عصر ما در دوران پیش از انتخابات دوم خرداد به همراه روزنامه «سلام» (به مدیرمسئولی حجت‌الاسلام محمد موسوی خوئینی‌ها) رسانه‌های تبلیغاتی‌ای بودند که در اختیار گروه‌های موسوم به خط امام و جناح چپ قرار داشتند. سعید حجاریان

همین تیم، روزنامه‌های عصر آزادگان و نشاط را منتشر کردند. نکته مهم این‌که در این نشریات شمس‌الواعظین، نقش محوری داشت و غالباً سردبیر و همه‌کاره نشریه بود. در این نشریات، که به روزنامه‌های زنجیره‌ای معروف شدند، ساختار شکنی‌های سیاسی، هنجارشکنی‌های اجتماعی، حمله به مقدسات و آموزه‌های دینی و هم‌چنین توهین به مسؤولان نظام و نهادهای انقلابی به‌کرات و تناوب مشاهده می‌شد. در همین سال‌ها بود که روزنامه‌ها و نشریات دیگری چون «صبح امروز» (به مدیرمسئولی حجاریان و سردبیری علی‌رضا علوی‌تبار)، «مشارکت» و «نوروز»، ارگان‌های حزب مشارکت (به مدیرمسئولی محسن میردامادی و سردبیری کریم ارغنده‌پور)، «نوسازی» (به مدیرمسئولی حمیدرضا جلائی‌پور)، «حیات نو» (به مدیرمسئولی حجت‌الاسلام سیدهادی خامنه‌ای)، «خرداد» (به مدیرمسئولی حجت‌الاسلام عبدالله نوری)، «گلستان ایران» (نزدیک به طیف افراطی دفتر تحکیم وحدت)، «بیان»، «فتح»، «آفتاب امروز»، «مناطق آزاد»، «بهار»، «زن»، «پیام هاجر» و... منتشر می‌شد.

«راه نو» نام هفته‌نامه‌ای دیگر بود که به صاحب‌امتیازی و مدیرمسئولی اکبر گنجی به تعداد ۲۱ شماره در سال ۱۳۷۷ منتشر می‌شد. این هفته‌نامه مباحثی در زمینه اندیشه سیاسی ایران را تعقیب می‌کرد و به چاپ گفت‌وگوهایی با شخصیت‌های سیاسی - که اغلب از شمار اصلاح‌طلبان بودند - می‌پرداخت. با انتشار روزنامه صبح امروز و تمرکز فعالیت گنجی در این روزنامه، انتشار آن متوقف شد.

افرادی که در این روزنامه‌ها و نشریات زنجیره‌ای قلم می‌زدند غالباً تکراری بودند و موضوعات نیز هم‌چنین. هر یک فراز و فرودهایی داشتند ولی با مطالعه یک روزنامه، گویی بقیه روزنامه‌ها هم مطالعه شدند. منابع اصلی اخبار این روزنامه‌ها هم خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) و ترجمه اخبار خبرگزاری‌ها، سایت‌ها و نشریات معروف جهانی مانند بی‌بی‌سی، سی‌ان‌ان و... بود. در این نشریات، مقالات ترجمه‌ای و تلاش برای تقویت روابط ایران با کشورهای اروپایی و مذاکره با آمریکا و... فراوان منتشر می‌شد. در این نشریات نام چهره‌های سیاسی چون شمس‌الواعظین، محسن سازگارا، سعید حجاریان، حمیدرضا جلائی‌پور، صادق زیباکلام، عباس عبدی، علی‌رضا علوی‌تبار، محسن آرمین، سعید حجاریان، مسعود بهنود، غلام‌عباس توسلی، عزت‌الله سبحانی، ابراهیم یزدی، بهمن کشاورز، مهرانگیز کار، موسی غنی‌نژاد، بهمن کشاورز، سعید رضوی فقیه، احمد زیدآبادی، عمادالدین باقی، سیدابراهیم نبوی، مرتضی مردیها، علی‌رضا رجایی، هوشنگ امیراحمدی و اکبر گنجی و... زیاد به چشم می‌خورد. کاریکاتوریست‌هایی چون هادی حیدری، داوود شهیدی، مانا نیستانی، جمال رحمتی و نیک‌آهنگ کوثر در آن روزنامه‌ها نیز حضور فعال و تکراری داشتند.

فهرست اتهامات غالب این روزنامه‌های زنجیره‌ای شامل موارد زیر بود: نشر اکاذیب به قصد تشویش اذهان عمومی، انتشار شایعات، تضعیف نهادهای انقلابی مانند سپاه پاسداران، تبلیغ علیه ارکان نظام جمهوری اسلامی و انتساب امور خلاف واقع، توهین به مسؤولان نظام، دفاع و حمایت از افراد مخالف نظام، توهین به مقدسات و آموزه‌ها و شعائر دینی، نقد حقوق بشر اسلامی، ترویج فمینیسم، ترویج فرهنگ و ارزش‌های غربی، تخلفات انتخاباتی با قصد تخریب علیه کاندیدای خاص، تظہیر اراذل و اوباش، اقدام علیه سیاست خارجی در جهت تضعیف سیاست نه شرقی نه غربی، تردید در حمایت از گروه‌های مبارز فلسطینی و لبنانی و هم‌چنین دشمنی با اسرائیل، انتشار کاریکاتورهای تحقیرآمیز و اهانت‌کننده، چاپ مطالب و تصاویر خلاف عفت عمومی و اشاعه منکرات و... البته ناگفته نماند که برخی از این روزنامه‌های زنجیره‌ای، با وجود آگاهی کامل از ضوابط انتشار نشریه، از روی عمد مطالبی منتشر کردند که توقیف شوند تا از یک‌سوی مشکلات درون‌گروهی آن‌ها

برخی از این روزنامه‌های زنجیره‌ای، با وجود آگاهی کامل از ضوابط انتشار نشریه، از روی عمد مطالبی منتشر کردند که توقیف شوند تا از یک‌سوی مشکلات درون‌گروهی آن‌ها پوشیده بماند و هم این‌که به نوعی مظلوم‌نمایی کنند

یکی از مهم‌ترین اعضای تحریریه عصر ما بود که در سال ۱۳۷۹ مجموعه مقالات منتشره خود در عصر ما را در کتابی به نام «جمهوریت؛ افسون‌زدایی از قدرت» به چاپ رساند.

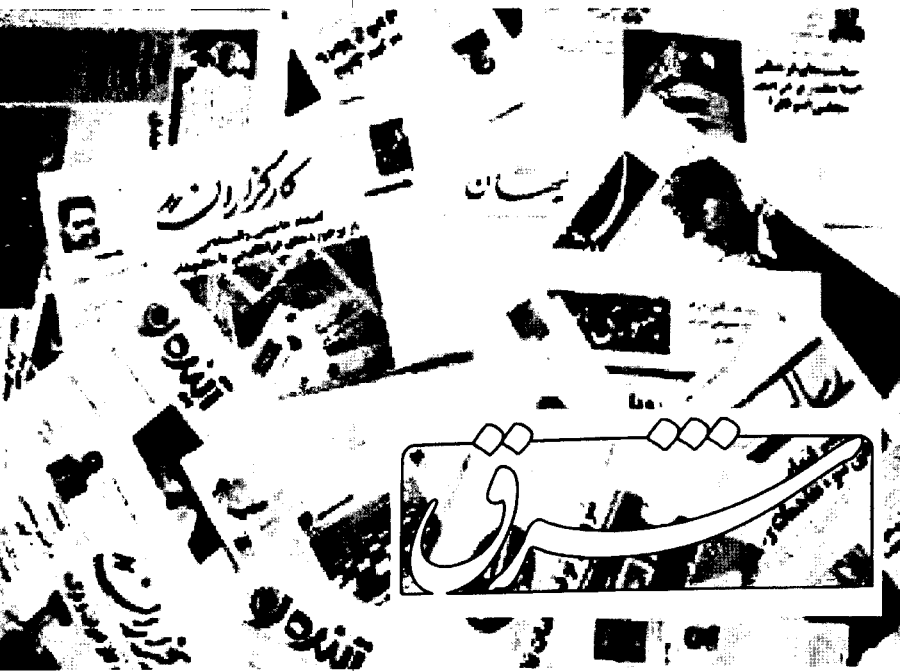
۱-۳ روزنامه شرق و هفته‌نامه شهروند امروز

روزنامه شرق، معروف‌ترین روزنامه جریان اصلاح‌طلب ایران بود. اولین شماره این روزنامه در تاریخ ۲ شهریور ۱۳۸۲ با مدیریت مسؤلی رحمانیان و سردبیری محمد قوچانی منتشر شد. تحریریه این روزنامه، با انتشار «ضمیمه جهان»، «ضمیمه دیپلماتیک»، «همشهری ماه» برای روزنامه همشهری در سال ۱۳۸۰، گام تازه‌ای در روزنامه‌نگاری در ایران برداشتند. این تیم با روی کار آمدن دومین دوره شورای شهر تهران و انتخاب دکتر محمود احمدی‌نژاد به‌عنوان شهردار و تغییراتی که در مدیریت روزنامه همشهری به‌وجود آمد، آن روزنامه را ترک و روزنامه شرق را منتشر کردند.

این روزنامه سه بار در دوران فعالیت خود توقیف شد. اولین بار ۳۰ دی ۱۳۸۲ به مدت یک روز و در کنار روزنامه «یاس نو» (به مدیریت محمد نعیمی‌پور و نزدیک به جبهه مشارکت ایران اسلامی) پیش از برگزاری انتخابات مجلس هفتم و به دلیل پوشش دادن اخبار مربوط به نامه اعتراضی نمایندگان مجلس ششم به رهبر معظم انقلاب و حوادث آن زمان، توقیف شد و بار دوم در تاریخ ۲۰ شهریور ۱۳۸۵ به علت انتشار کاریکاتوری تحقیرآمیز توقیف شد. در همین ایام، این تیم با حمایت جریان لیبرال و سرمایه‌دار که عمدتاً دستی در فعالیت اقتصادی در حوزه نفت داشتند، هفته‌نامه «شهروند امروز» را راه انداختند. این هفته‌نامه، فعالیت خود را از اسفند ۱۳۸۵ آغاز کرد. تیم شرق پس از چند ماه و پس از رفع توقیف دوم، توانستند روزنامه را دوباره منتشر کنند. هم‌زمان روزنامه «هم‌میهن» به مدیر مسؤلی غلام‌حسین کرباسچی رفع توقیف شد و بدین ترتیب محمد قوچانی به هم‌میهن رفت و تیم شرق، هر دو روزنامه را مجدداً منتشر ساختند. تیم شرق در قالب هفته‌نامه «شهروند امروز» نیز موفقیت قابل ملاحظه‌ای یافت و توانست به شمارگان ۵۰۰۰۰ نسخه برسد. در این نشریه محمد عطریانفر (رئیس شورای سیاست‌گذاری)، محمد قوچانی (سردبیر)، اکبر منتجبی (دبیر اجرایی) و رضا خجسته رحیمی (دبیر تحریریه) بود.

در این ایام، روزنامه‌های شرق، هم‌میهن و هفته‌نامه شهروند امروز، تشابهات فراوانی در پرداختن به موضوعات و ضریب‌دادن به حوادث داشتند. تا این که روزنامه شرق برای سومین بار در ۱۵ مرداد ۱۳۸۶ به علت چاپ گفت‌وگو با یک شاعر همجنس‌گرای ایرانی مقیم کانادا از ادامه انتشار بازماند. هفته‌نامه شهروند امروز نیز پس از انتشار هفتادمین شماره، در ۱۵ آبان ۱۳۸۷ به علت «غیر واقعی جلوه دادن برخی اقدامات دولت» توقیف شد، اما گفت‌وگوهای جنجالی با خانواده آیت‌الله حسن لاهوتی و دختران هاشمی رفسنجانی و طرح شبهات نامعلوم دربارهٔ درگذشت وی، در توقیف آن بی‌تأثیر نبود.

روزنامه شرق و هم‌چنین هفته‌نامه شهروند امروز، با الگوبری از نشریات معروف غربی مانند تایمز و نیوزویک و... نوآوری‌ها و ابتکارات فراوانی برای عرصه مطبوعات و حرفه روزنامه‌نگاری کشور داشتند. این نشریات اهمیت ویژه به تاریخ معاصر، حوزه‌های علمی، هنر و سینما، خانواده و... می‌دادند و ویژه‌نامه‌های ادبی و سیاسی بسیاری را منتشر کردند. این نشریات عمدتاً دغدغه تغییر ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و نگرش‌ها و ترویج ارزش‌هایی هم‌سو با ارزش‌های فرهنگ غربی داشتند. مباحث ترجمه‌ای، جایگاه ویژه‌ای در این نشریات داشتند. در عرصه سیاست خارجی هم در جهت گسترش روابط با کشورهای غربی و به‌ویژه آمریکا، گام بر می‌داشتند و به‌صورت علنی و ضمنی، انتقادهایی به جریان مقاومت

اسلامی در کشورهای اسلامی وارد می‌ساختند. این نشریات، چهره‌های ادبی، هنری، تاریخی، سیاسی و مدیریتی هم‌سو با خود را به جامعه معرفی کردند و ضمن تخبه‌پروری سیاسی و ادبی، چهره‌سازی‌های فراوانی داشتند.

۱-۴ روزنامه‌های کارگزاران، اعتماد و اعتماد ملی

روزنامه «کارگزاران» به صاحب‌امتیازی حزب کارگزاران سازندگی با مدیریت سیدمرتضی سجادیان و سردبیری مه‌ران کرمی، انتشار خود را از سال ۱۳۸۴ آغاز کرد. این روزنامه در ۱۱ دی ۱۳۸۷ به دلیل چاپ بیانیه طیف افراطی (طیف علامه) دفتر تحکیم وحدت، درباره حوادث غزه و محکوم کردن حماس، توقیف شد. این روزنامه در روز قبل از آن، با درج مطلبی، جنایت ضد بشری رژیم صهیونیستی در غزه را تطهیر! و مدافعان فلسطینی را گروهی تروریست! و اقدامات آن‌ها را حرکت ضد بشری! قلمداد کرد که با پناه گرفتن در کودکان‌ها و بیمارستان‌ها، موجبات بمباران و مرگ کودکان و غیر نظامیان را فراهم کرده است!

روزنامه «اعتماد ملی»، ارگان مطبوعاتی حزب اعتماد ملی محسوب می‌شود. این حزب هم پس از شکست کروی در انتخابات نهمین دوره ریاست جمهوری با محوریت وی و جمعی از یارانش در مجمع روحانیون مبارز، در سال ۱۳۸۴ شکل گرفت. صاحب‌امتیاز این روزنامه، مهدی کروی و مدیرمسئول آن محمدجواد حق‌شناس است. آخرین سردبیر آن پس از ابوالفضل شکوری و رضا انصاری، محمد قوچانی بود. البته قوچانی پس از توقیف هفته‌نامه «شهروند امروز»، به این روزنامه دعوت شد. در مقطعی هم ضمیمه این روزنامه در زمینه اجتماعی و خانوادگی با نام «ایران‌دخت» منتشر کرد. این روزنامه به‌خاطر پرداختن نامناسب و غیر عادلانه به حوادث پس از انتخابات دهم ریاست‌جمهوری تعطیل شد، اما ضمیمه «ایران‌دخت» با تغییر روی کرد، در زمینه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی منتشر هم‌چنان می‌شود. این نشریه تحت مدیریت تیم هفته‌نامه «شهروند امروز» منتشر می‌شود.

روزنامه «اعتماد»، روزنامه خبری-تحلیلی دیگر جریان اصلاح‌طلبی است که قبل از روزنامه اعتماد ملی منتشر می‌شد. این روزنامه پس از توقیف روزنامه‌های شرق و اعتماد ملی، با مخاطبان بیش‌تری مواجه شد. این روزنامه از خرداد ماه سال ۱۳۸۱ با مدیریت الیاس حضرتی (از فرماندهان دفاع مقدس و نماینده اسبق رشت و تهران

این نشریات عمدتاً دغدغه تغییر ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و نگرش‌ها و ترویج ارزش‌هایی هم‌سو با ارزش‌های فرهنگ غربی داشتند

در مجلس شورای اسلامی) منتشر می‌شود. این روزنامه طرح دو روزنامه در یک روزنامه را به اجرا درآورد و ویژه‌نامه‌های ضمیمه‌ای را برای روزهای هفته در پیوست روزنامه منتشر کرد. روزنامه دیگر این جریان، «همبستگی» است که به صاحب‌امتیازی حزب همبستگی ایران اسلامی و مدیرمسئولی علی صالح‌آبادی و در مقطعی دیگر، محمدرضا راه‌چمنی، منتشر می‌شد. این روزنامه به‌خاطر اختلافات درون‌حزبی در پی اعتراض برخی اعضای شورای مرکزی حزب نسبت به عمل کرد مالی راه‌چمنی (مدیرمسئول) در سال ۱۳۸۷ تعطیل شد. گفتنی است روزنامه‌های کارگزاران، هم‌میهن، همبستگی، اعتماد،

اعتماد ملی و هم‌چنین نشریات تازه‌تأسیس جریان اصولگرایی مانند «تهران امروز» و «وطن امروز» به‌شدت متأثر از روزنامه شرق بودند، ولی هیچ‌وقت مخاطبی چون شرق نیافتند و نتوانستند چون روزنامه شرق تأثیرگذار باشند. از دیگر روزنامه‌های هم‌سو با این جریان می‌توان روزنامه‌های «آفتاب‌بزد» (به مدیرمسئولی منصور مظفری و سردبیری مجتبی واحدی)، «مردم‌سالاری» (به صاحب‌امتیازی حزب مردم‌سالاری و مدیرمسئولی مصطفی کواکبیان) و هفته‌نامه «ایران‌دخت» را نام برد.

نشریات اجتماعی و ادبی سکولار

نشریه «گردون»، عنوان ماهنامه فرهنگی، ادبی و اجتماعی جریان سکولار و لیبرال بود که از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۴ به سردبیری عباس معروفی در تهران منتشر می‌شد. این نشریه هم‌چنین بنیان‌گذار جایزه ادبی «قلم طلایی» گردون بود. این ماهنامه از سوی نویسندگان متعددی هم‌چون شهید سیدمرتضی آوینی به‌خاطر دیدگاه‌های لیبرالیستی در معرض نقد قرار داشت. فصل‌نامه «گفتگو»، نشریه‌ای فرهنگی و اجتماعی است که در سال ۷۲ با موضوعاتی چون «جامعه مدنی»، «هم‌زیستی مسالمت‌آمیز»، «دموکراسی» و «هویت ایرانی» وارد فضای مطبوعات کشور شد. بنیان‌گذار این نشریه رضا تقفی بود. پس از درگذشت وی، امتیاز

این نشریه به فرزند وی مراد تقفی که پیش از این مدیرمسئول آن بود، منتقل شد. در این نشریه روشن‌فکرانی چون رامین جهان‌بگلو، محمد مالجو، احمد اشرف، کیان تاج‌بخش و... فعالیت می‌کردند. اکنون مراد تقفی مدیرمسئولی این نشریه را بر عهده دارد و تاکنون بیش از ۵۰ شماره از این نشریه منتشر شده است. تاریخ معاصر ایران و مسائل جامعه‌شناختی و بررسی کتاب از مباحث این فصل‌نامه است.

«آدینه»، «کلک»، «جامعه‌سالن»، «تکاپو» و... هم از جمله دیگر نشریات ادبی و هنری جریان سکولار و لیبرال این دوره هستند.

۳. نشریات فمینیستی

ماهنامه «زنان»، نشریه‌ای اجتماعی و فرهنگی است که به صاحب‌امتیازی و مدیرمسئولی شهلا شرکت منتشر می‌شد. این ماه‌نامه از جمله معروف‌ترین مجلات اختصاصی و روشن‌فکری زنان در ایران بود و به مدت ۱۶ سال، از بهمن سال ۱۳۷۰ تا دی ۱۳۸۶ با ۱۵۲ شماره در ایران منتشر شد. روایت رادیو بی‌بی‌سی، که در خصوص آن با نظام اسلامی و دین اسلام شکی نیست، درباره این نشریه جالب توجه و قابل تأمل است. به گفته سایت رادیو بی‌بی‌سی، «در نیمه اول دهه ۱۳۷۰، مجله زنان در کنار نشریاتی چون ماهنامه کیان، ماهنامه آدینه، پیام امروز، ایران فردا، دنیای سخن و جامعه‌سالن از نشریه‌های جریان روشن‌فکری ایران به‌شمار می‌رفت و در شرایطی که فمینیسم به غلط در ایران بار منفی داشت و در بعضی از آیین‌نامه‌های دولتی نیز رواج آن نپوشیده بود، مسئولان ماهنامه زنان این مجله را «تنها ماهنامه فمینیستی ایران» می‌خواندند».

فعالیت‌های غرب‌گرایانه و فمینیستی نشریه ماهنامه زنان باعث شد که نشریات و مراکز پژوهشی درباره مسائل زنان در نهادهای فرهنگی و علمی شکل بگیرد که مهم‌ترین آن‌ها، فصل‌نامه «کتاب زنان»، شورای فرهنگی اجتماعی زنان وابسته به شورای عالی انقلاب فرهنگی، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان وابسته به حوزه علمیه قم (با مدیریت حجت‌الاسلام محمدرضا زیبایی‌نژاد) و دفتر مطالعات زنان وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها از جمله آن‌هاست. از نتایج این رویکرد، رویش زنان نخبه در این زمینه در بین نیروهای ارزشی و متعهد جامعه شد.

۴. نشریات ملی‌گرا

«ایران فردا» نشریه جریان ملی‌مذهبی بود که از خرداد ۱۳۷۱ به مدیرمسئولی عزت‌الله سحابی و سردبیری رضا علیجانی منتشر می‌شد. این نشریه ابتدا به‌صورت دومه‌نامه، سپس ماهنامه و آن‌گاه هفته‌نامه منتشر می‌شد، از نشریات منتقد و حتی معاند با حکومت در دوران پیش از دوم خرداد بود. مجموعه سرمقاله‌های سحابی در ایران فردا در کتابی با عنوان «سرمقاله‌هایی برای ایران فردا» توسط انتشارات قلم منتشر شد. حسن یوسفی اشکوری، تقی رحمانی، محمد ملکی، هدی صابر و مجید شریف از شناخته‌شده‌ترین نویسندگان مجله ایران فردا بودند.

نگاهی به محتوا و مطالب این مجله نشان می‌دهد که این مجله ابتدا صبغه فرهنگی، ادبی، علمی و اقتصادی داشت ولی در مراحل بعدی کاملاً سیاسی و نظری شد. بازخوانی تاریخ معاصر ایران با نگرش ملی‌مذهبی، پررنگ کردن نقش ملی‌مذهبی‌ها در تاریخ معاصر، پیشینه‌سازی برای ملی‌مذهبی‌ها، بازخوانی انتقادی جنگ و دهه‌های بعد از انقلاب، خط‌دهی و مفهوم‌سازی و برجسته‌کردن ملی‌گرایی، بیان‌گر مضمون سیاسی این نشریه است. این نشریه دیدگاه‌ها و مواضع نهضت آزادی را به‌خوبی منعکس می‌کرد. خط فکری و سیاسی این جریان از سوی نشریه «چشم‌انداز ایران» (به مدیرمسئولی لطف‌الله میثمی، از سران سابق سازمان مجاهدین خلق) نیز دنبال می‌شد.

۵. نشریات گفتمان انقلاب اسلامی

۵-۱ سوره

اولین شماره این ماهنامه در فروردین ماه در سال ۱۳۶۸ منتشر شد. سردبیری اولین شماره‌های سوره بر عهده سیدمحمد آوینی بود. بعد از انتشار چند شماره، سیدمرتضی آوینی، جای برادر کوچک‌تر را گرفت و کار انتشار ماهنامه را تا ۴۰ شماره ادامه داد. آوینی در شرایطی اقدام به انتشار سوره کرد که نشریات رنگارنگ فرهنگی از هر جریانی در حال فعالیت جدی بودند و در عرصه فکر، فرهنگ و هنر، گفتمان انقلاب اسلامی را تهدید می‌کردند و گفتمان فرهنگی و هنری انقلاب اسلامی از داشتن حتی یک نشریه فرهنگی نیز محروم بود. لذا با همت و ابتکار آوینی، نشریه «سوره» شکل گرفت و علاوه بر ماهنامه، ویژه‌نامه‌هایی برای نمایش، داستان، فیلم، موسیقی و... منتشر شد. در این نشریه شخصیت‌هایی چون یوسف‌علی میرشکاک، مسعود فراستی، محمدرضا سرشار، نصرالله قادری، شهریار زرشناس، محمد مددپور، رحیم قاسمیان، جهانگیر خسروشاهی، سیدمهدی شجاعی و... قلم می‌زدند. در این نشریه مطالبی از غالب چهره‌های فرهنگی و هنری برجسته گفتمان انقلاب اسلامی به چشم می‌خورد.

انتشار این نشریه بعد از شهادت آوینی در فروردین ۱۳۷۲ مدتی متوقف ماند و پس از آن، سیدمحمد آوینی، سیدعلی میرفتاح و سیدعبدالجواد موسوی، کار وی را ادامه دادند. در اواخر سال ۱۳۸۱ وحید جلیلی (عضو تحریریه نیستان و سردبیر سابق روزنامه ابرار)، سردبیری این ماهنامه را بر عهده گرفت و در دوره جدید، ۳۰ شماره از این نشریه را منتشر کرد. سوره در دوره اخیر به ماهنامه‌ای فکری، فرهنگی و هنری با روی‌کردی جهانی، تاریخی و آسیب‌شناسانه به تحلیل و تفسیر مسائل تبدیل شد و علاوه بر معرفی و گفت‌وگو با چهره‌های شاخص هنر و ادبیات انقلاب اسلامی چون علی صفایی حائری (عین‌صاد)، علی معلم دامغانی، سیدحسن حسینی، اکبر خلیلی، محمود گلابدره‌ای، جمشید جم، مصطفی محدثی خراسانی، مصطفی مستور، علی‌رضا کمره‌ای، هدایت‌الله بهبودی، قادر طهماسبی (فرید)، محمدکاظم کاظمی، مرتضی سرهنگی، نادر طالبزاده، محمد رجبی دوانی، علی‌رضا قزوه، چهره‌های تازه‌ای چون یعقوب توکلی و قاسم تبریزی (در زمینه تاریخ معاصر)، علی محمد مودب، محمدمهدی سیار، عباس احمدی و میلاد عرفان‌پور در زمینه شعر، نعمت‌الله سعیدی در زمینه نقد ادبی، امید مهدی‌نژاد در حوزه طنز و شعر، مظفر اقبال و ظفر بنگاش در زمینه جهان اسلام معرفی شدند. ماهنامه سوره هم اکنون به مدیرمسئولی حسن بنیانیان (رئیس حوزه هنری) منتشر می‌شود و در شماره‌های اخیر، بیش‌تر روی‌کرد تاریخ انقلاب و دفاع مقدس به خود گرفته است.

در کنار نشریه سوره، می‌توان از نشریه «ادبیات داستانی» حوزه هنری نام برد که به همت محمدرضا سرشار، نویسنده و منتقد ادبی، منتشر می‌شد و توانست بیش از یکصد شماره منتشر کند. «ادبیات داستانی» نخستین نشریه تخصصی ادبیات داستانی معاصر در کشور بود که توانست نویسندگان متعددی را به جامعه فرهنگی و ادبی کشور معرفی کند.

هفته‌نامه «مهر» هم در اواخر دهه هفتاد، از نشریات پرمخاطب فرهنگی و طنز دوران اصلاحات بود که با مدیرمسئولی حجت‌الاسلام محمدعلی زم و از سوی حوزه هنری منتشر می‌شد. در این نشریه، یوسف‌علی میرشکاک، عبدالجواد و عبدالرضا موسوی، سیدعلی میرفتاح و محمدحسین جعفریان، حضور قلمی پررنگی داشتند.

۵-۲ روزنامه‌های کیهان، رسالت و بالاثارات الحسین^(ع)

روزنامه «کیهان» یکی از قدیمی‌ترین روزنامه‌های ایران است. نخستین شماره آن در سوم خرداد ۱۳۲۱ در تهران منتشر شد. در جریان انقلاب، کیهان به دفاع از اعتراضات مردمی پرداخت

و در مبارزه برای آزادی نشر و بیان، نقش برجسته‌ای ایفا کرد. پس از انقلاب، حجت‌الاسلام سیدمحمد خاتمی مدتی مسؤولیت اداره کیهان را بر عهده داشت که در آن مقطع، ماهنامه «کیهان فرهنگی» منتشر می‌شد و بعدها در آن سلسله‌مقالات «قبض و بسط تئوریک شریعت» دکتر سروش منتشر شد. ولی تحولات کنونی این مؤسسه را باید از زمان سرپرستی حسین شریعتمداری جست‌وجو کرد. شریعتمداری در سال ۱۳۶۹، مدیرمسئول روزنامه و مؤسسه کیهان و نماینده ولی فقیه در این مؤسسه شد که تاکنون هم ادامه یافته است. در اوائل دهه هفتاد، مدتی مهدی نصیری، سردبیر این نشریه بود. محمدحسین صفار هرندی هم مدتی

آوینی در شرایطی اقدام به انتشار سوره کرد که نشریات رنگارنگ فرهنگی از هر جریانی در حال فعالیت جدی بودند و در عرصه فکر، فرهنگ و هنر، گفتمان انقلاب اسلامی را تهدید می‌کردند و گفتمان فرهنگی و هنری انقلاب اسلامی از داشتن حتی یک نشریه فرهنگی نیز محروم بود

طولانی معاون شریعتمداری بود که پس از آغاز ریاست جمهوری دکتر احمدی نژاد، به‌عنوان وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در دولت نهم انتخاب شد.

این مؤسسه نشریات دیگری چون «کیهان کاریکاتور» (با محوریت سیدمسعود شجاعی و محمدحسین نیرومند)، «کیهان بچه‌ها» (با محوریت امیرحسین فردی، نویسنده) و «کیهان فرهنگی» (به مدیرمسئولی حجت‌الاسلام محمدعلی معلی) دارد که نشریه اخیر به معرفی شخصیت‌های فرهنگی و علمی کشور می‌پردازد.

«رسالت»، روزنامه خبری-تحلیلی دیگر جریان اصولگرایی است که معمولاً دیدگاه‌های حزب مؤتلفه اسلامی، جامعه روحانیت مبارز و تشکل‌های هم‌سو را منعکس می‌کند. این روزنامه به صاحب‌امتیازی بنیاد رسالت، مدیرمسئولی مرتضی نبوی و سردبیری محمدکاظم انبارلویی منتشر می‌شود. تأسیس روزنامه رسالت به سال ۱۳۶۶ باز می‌گردد که جمعی از منتقدان و مخالفان دولت میرحسین موسوی مانند آیت‌الله احمد آذری قمی، احمد توکلی و مرتضی نبوی این روزنامه را برای بازتاب دیدگاه‌های خود منتشر کردند. احمد توکلی، نماینده مجلس و رئیس فعلی مرکز پژوهش‌های مجلس، نخستین سردبیر این روزنامه بود. امیر محبیان و محمدکاظم انبارلویی (دبیر سیاسی حزب مؤتلفه اسلامی) از دیگر سردبیران این روزنامه بودند. بعضی از نویسندگان و تحریریه سیاسی این نشریه را فعالان حزب مؤتلفه اسلامی تشکیل می‌دهند. حشمت‌الله

فعالیت‌های حلقه کیان و تأثیرگذاری ماه‌نامه کیان، اساتید متعهد حوزه و دانشگاه را بر آن داشت تا به مقابله نظری با آن بپردازند و هم این‌که برای مواجهه با تهاجم همه‌جانبه تمدن و تفکر لیبرال غربی و غرب‌زده‌ها، نیروسازی کنند

تجسس

بینش سبز

دفتر اطلاعاتی انقلاب اسلامی
تهران - خیابان آریه - پلاک ۱۰۰

سبب شناسی جنبشی اصلاحات

در کتاب و کمپان
مؤلف: سید محمد باجند
حاجه نادون
نمبر مسلسل

۱۰۶ سوره

زمستان ۱۳۸۸ - شماره ۲۵

فلاح‌پیشه، دبیر سیاست خارجی این روزنامه در حال حاضر نماینده مجلس شورای اسلامی است.

روزنامه «جوان» هم از دیگر روزنامه‌های هم‌سو با اصولگرایان است. این روزنامه علاوه بر توزیع در دهکده‌ها، در اغلب پایگاه‌های بسیج و سپاه در سراسر کشور نیز توزیع می‌شود.

«شما» (مخفف شهدای مؤتلفه اسلامی)، هفته‌نامه و ارگان حزب مؤتلفه اسلامی است که توسط اسدالله بادامچیان، بنیان نهاده شده است. مدیر مسؤول آن در ابتدا اسدالله بادامچیان و هم‌اکنون، مجتبی همدانی و سردبیر آن، حمیدرضا ترقی است.

«یالثارات الحسین^(ع)»، نام هفته‌نامه و ارگان انصار حزب‌الله است. مدیر مسؤول این هفته‌نامه، عبدالحمید محتشم است که موضع گیری‌های صریح، انقلابی و بعضاً تند نسبت به دولت‌های سازندگی، اصلاحات و جریان سیاسی موسوم به دوم خرداد داشت. بعد از توقیف این هفته‌نامه در مقطعی، هفته‌نامه «جبهه» با مدیریت مسعود دهنمکی، نقش تریبون این جریان را بر عهده گرفت و بعداً آن مواضع در «شلمچه» و «صبح دوکوهه» دنبال شد که بعدها به‌خاطر انتقادات صریح و انقلابی علیه دولت و دولت‌مردان دوران اصلاحات و هواداران حوزوی این جریان، توقیف شدند. هم‌اکنون این هفته‌نامه به مدیریت مسؤلی و سردبیری عبدالحمید محتشم به فعالیت خود ادامه می‌دهد. نشریه دیگر هم‌سو با این جریان، هفته‌نامه «عبرت‌های عاشورا» است که به صاحب‌امتیازی انصار ولایت اصفهان و مدیرمسؤلی حجت‌الاسلام کمیل کاوه در نمازجمعه‌های شهرهای بزرگ کشور مانند تهران، قم، اصفهان و... توزیع می‌شود.

۳-۵ کتاب صبح و سیاحت غرب

نشریه «کتاب صبح» به مدیریت مسؤلی مهدی نصیری در دوران سازندگی منتشر می‌شد. نصیری که سابقه سردبیری روزنامه کیهان را داشت در این نشریه از مقالات و مباحث شخصیت‌هایی چون رضا داوری اردکانی، حیدر و حسن رحیم‌پور ازغدی، یوسف‌علی میرشکاک، حسین‌الله‌کرم، شهریار زرنشاس و... استفاده می‌کرد. ترویج فرهنگ جهاد و شهادت، مبارزه با مفاسد اقتصادی، نقد سیاست‌های لیبرالی و خوی اشرافی‌گری دولت سازندگی و نقد مدرنیته از مهم‌ترین موضوعات و دغدغه‌های این نشریه بود. کتاب صبح به همراه هفته‌نامه «بیان»- که به مدیریت مسؤلی حجت‌الاسلام علی‌اکبر محتشمی منتشر می‌شد و بیان‌گر مواضع مجمع روحانیون مبارز در نقد دوران سازندگی و سیاست‌های آن بود- و چند سال بعدتر هفته‌نامه «ارزش‌ها» (به صاحب‌امتیازی جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی و مدیرمسؤلی حجت‌الاسلام محمد محمدی ری‌شهری)، مهم‌ترین نشریات گفتمان انقلاب در نقد عمل‌کرد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ریاست‌جمهوری دوران آیت‌الله هاشمی‌رفسنجانی محسوب می‌شدند.

«کتاب صبح» هم جنبه تئوریک داشت و هم به مباحث اجتماعی و سیاسی و فرهنگی جامع می‌پرداخت. نصیری با راه‌اندازی انتشاراتی به همین نام، کتاب‌هایی در زمینه نقد غرب و مدرنیته منتشر کرد که کتاب «اسلام و تجدد» وی معروف‌ترین آن‌هاست. تجربه موفق و فعالیت‌های این نشریه برای نیروهای ارزشی و انقلابی در چهره‌های جدیدی از فعالیت در عرصه رسانه گشود و باعث رویش نشریاتی چون «کتاب نقد»، «جبهه»، «شلمچه»، «فکه»، «صبح دوکوهه» و «یالثارات الحسین^(ع)» در سال‌های بعد شد. مهدی نصیری پس از کتاب صبح و پژوهش در زمینه اسلام و تجدد و نقد مدرنیته، با حمایت مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا

و سیما، ماه‌نامه «سیاحت غرب» را منتشر کرد که نشریه قابل توجهی در غرب‌شناسی و نقد مدرنیته است و تاکنون بیش از ۷۰ شماره از آن منتشر شده است. نقد تمدن و فرهنگ غرب با بهره‌گیری از نظرات اندیشمندان غربی، طرح آخرین مباحث در حوزه‌های فرهنگ و اجتماع، ارتباطات و رسانه‌ها، علم و تکنولوژی، اقتصاد و سیاست و محیط زیست، مهم‌ترین روی‌کرد این نشریه است. در این زمینه، با اغماض می‌توان به فصل‌نامه «نامه فرهنگ» (به صاحب‌امتیازی احمد مسجدجامعی و سردبیری رضا داوری اردکانی) اشاره کرد که گذشته از روال کلی مجله، سرمقاله‌های داوری مانند دیگر کتاب‌های وی در نقد مدرنیته و غرب، بسیار قابل تأمل بود و با استقبال مواجه می‌شد.

گفتنی است مهدی نصیری به همراه برخی شاگردان دکتر سیداحمد فریدمانند رضا داوری اردکانی، محمد رحیمی دوانی و شهریار زرنشاس و جریان فکری دفتر فرهنگستان علوم اسلامی قم با مدیریت کنونی حجت‌الاسلام سیدمحمد مهدی میرباقری، سهم مهمی در شکل‌گیری دفاتر غرب‌شناسی و دوره‌های غرب‌شناسی و نقد علوم انسانی غربی در دانشگاه‌های کشور دارند.

۴-۵ کتاب نقد و بینش سبز

پژوهش‌گاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، برای پوشش خلاء علمی و تئوریک جریان ارزشی و معتقد به گفتمان انقلاب اسلامی به همت حجت‌الاسلام علی‌اکبر صادقی رشاد و با حمایت رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. نقسادی و بازپیری ذخائر فکری و علمی اسلامی در حوزه حکمت و معرفت دینی و الهیات، سامان‌دهی مناسب معارف فکری و دینی با نیازهای نو، اهتمام به نوآوری و گره‌گشایی در قلمرو اندیشه دینی و نظامات اجتماعی اسلام، مطالعه تطبیقی و نقد عالمانه مکاتب و مناظر فکری معارض، دفاع علمی از حکمت و اندیشه و فرهنگ دینی و انقلاب اسلامی، مهم‌ترین اهداف شکل‌گیری این پژوهش‌گاه عنوان شده است. در همین راستا، فصل‌نامه‌ای به نام «کتاب نقد» برای گفتمان‌سازی در این حوزه راه افتاد. کتاب نقد سعی دارد عرصه‌ای برای تضارب آراء و ارائه نقد و ارزیابی نظرات و عقاید گوناگون در حوزه فلسفه، دین‌پژوهی، و مباحث نظری فرهنگ، سیاست، فقه و حقوق و سایر ساحت‌های اندیشه و فکر با توجه و تأکید بر استفاده کارآمد از ادبیات نقد و بهره‌گیری از نظرات و تأملات محققان حوزه و دانشگاه، جهت پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات موجود در فضای فکری ایران معاصر باشد. شاید بتوان گفت فعالیت‌های حلقه کیان و تأثیرگذاری ماه‌نامه کیان، اساتید متعهد حوزه و دانشگاه را بر آن داشت تا به مقابله نظری با آن بپردازند و هم این‌که برای مواجهه با تهاجم همه‌جانبه تمدن و تفکر لیبرال غربی و غرب‌زده‌ها، نیروسازی کنند. لذا این نشریه با سردبیری حسن رحیم‌پور ازغدی منتشر شد و توانست طی سالیانی چند، مهم‌ترین نشریه تئوریک گفتمان انقلاب اسلامی باشد. در این نشریه، مقالاتی از اساتیدی چون علامه جعفری، آیات عظام جوادی آملی، مصباح یزدی، معرفت و... و اساتیدی چون علی‌اکبر صادقی رشاد، عبدالحسین خسروبناه، حسن رحیم‌پور، مهدی هادوی تهرانی، حمید پارسائیان، احمد واعظی، علی‌ابوالحسنی (منذر)، حمید مولانا، یحیی یثربی، عبدالله یثربی، غلامحسین الهام، محمدرضا اسدی، محمد محمدرضایی، علی‌رضا قائمی‌نیا، احمد جهان‌بزرگی، علی ذوعلم، محمدحسن قدران قراملکی، سیدحسین میرمعزی، علی‌اصغر هادوی‌نیا و... منتشر می‌شد. در سال ۱۳۸۳ و پس از استعفای رحیم‌پور، حجت‌الاسلام بهمن شریف‌زاده در مقطعی

سر دبیری نشریه را بر عهده گرفت. هم اکنون در دوره جدید اساتیدی چون هادی وکیلی، محمدصفر جبرئیلی، یحیی یثربی، محمدرحیم عیوضی، زاهد ویسی، ناصر پورپیرار و... در این نشریه، بیش تر قلم می‌زدند.

«قبسات»، نشریه دیگر پژوهش‌گاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در حوزه معرفت‌پژوهی، دین‌شناسی و نظامات اجتماعی اسلام است که نزدیک به یک دهه منتشر می‌شود. هم‌اکنون مدیرمسئول این نشریه، صادقی رشاد و سردبیر آن، محمد محمدرضایی است. «اقتصاد اسلامی»، مجله علمی تخصصی دیگری از این مرکز است که به منظور طرح و توسعه مطالعات بنیادی و کاربردی در باب اقتصاد اسلامی و اقتصاد ایران منتشر می‌شود. تبیین اصول و بی‌ساخت‌ها و مسائل اساسی نظام اقتصادی اسلام و دفاع عالمانه و مستدل از آن، آسیب‌شناسی و نقد منطقی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، نقد و بررسی مقایسه‌ای مکاتب و نظریه‌های اقتصادی، بررسی مسائل مستحدثه فقهی و نیازهای نوپیدا در حوزه اقتصاد از مهم‌ترین دغدغه‌های این نشریه علمی است. سیدعباس موسویان، سیدحسین میرمعزی، ناصر جهانیان، علی اصغر هادوی‌نیا، احمدعلی یوسفی، غلامرضا مصباحی مقدم، عباس عرب‌مازار، یداله دادگر، سعید فراهانی‌فرد و... از جمله نویسندگان این نشریه هستند. فصل‌نامه «ذهن» و ماه‌نامه تاریخ معاصر «زمانه» هم از دیگر نشریات این مرکز هستند که در کنار «کانون اندیشه جوان» و سایت «باشگاه اندیشه» ذیل فعالیت‌های علمی و فرهنگی پژوهش‌گاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به فعالیت می‌پردازند.

از جمله نشریات سیاسی تئوریک که به همراه فصل‌نامه «کتاب نقد»، درصدد راه‌اندازی جریان سوم سیاسی در کشور بود، می‌توان ماه‌نامه «بینش سبز» را نام برد. این نشریه در دوران سردبیری علی شکوهی - که سابقه سردبیری هفته‌نامه «ارزش‌ها» وابسته به جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی را داشت و هم‌اکنون معاون موسسه فرهنگی جام جم است - در اوایل دهه ۸۰ از جمله نشریات انتقادی با رویکرد گفتمان انقلاب اسلامی بود.

۵- ماه‌نامه نیستان و موعود

ماه‌نامه فرهنگی، تحلیلی نیستان در سال ۱۳۷۴ به مدیرمسئولی سیدمهدی شجاعی، نویسنده و فیلم‌نامه‌نویس مذهبی منتشر شد. این نشریه با دغدغه مسائل فرهنگی پا به عرصه گذاشت و به تعبیر مدیرمسئول آن، سعی کرد طرح درد کند، مشکل را بفهماند و زوایای آسیب‌پذیر را نشان دهد و سپس در مسیر شناسایی راه‌های درمان و حل مشکلات قدم بردارد.

نیستان به علت مشکلات اقتصادی و مشکلات دیگر تعطیل شد. شجاعی در سرمقاله آخرش می‌نویسد: «اگر نیستان، نیستان بماند و تعطیل نشود بهتر از این است که مثل خیلی از چیزهای دیگر، دچار استحاله گردد. واقعیت این است که نیستان تاوان استقلالش را می‌دهد... بنای نیستان از ابتدا بر این بوده است که زیر علم هیچ جناحی جز حقیقت نرود، اما متأسفانه یکی از اصول اولیه جناح‌های نابالغ جامعه ما این است که هر کس با ما نیست، پس قطعاً بر ماست.»

شکایت از این نشریه هم در تعطیلی آن بی‌تأثیر نبود. محورهای شکایت دکتر عبدالله جاسبی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی از نیستان به‌خاطر داستان پارک دانشجو و شکایت حجت‌الاسلام رازی‌نی، رئیس وقت دادگستری تهران، از صفحات رزیتا‌خاتون بود که هم‌اکنون به‌صورت کتاب «رزیتا‌خاتون» منتشر شده است.

یکی از مهم‌ترین تأثیرات این نشریه، معرفی چهره‌های جدید فرهنگی به جامعه بود که در این نشریه چهره‌هایی چون اسماعیل شفیع سروستانی، شمس‌الدین رحمانی، حسن بنیانیان، سیدمجتبی حسینی، محمدرضا زائری، وحید جلیلی، رضا امیرخانی، سیدعلی کاشفی خوانساری و... از جمله آن‌ها بودند. رویش نیروهای جدید عرصه فرهنگ و هنر و فعالیت آن‌ها را باید از جمله تأثیرات این نشریه بر فضای فرهنگی و هنری جامعه دانست. مثلاً تجربه فعالیت‌های این نشریه باعث شکل‌گیری خانه روزنامه‌نگاران جوان و هم‌چنین هفته‌نامه خانه با محوریت حجت‌الاسلام محمدرضا زائری شد. زائری که مشاور شجاعی در نیستان بود بعداً منشأ اثر بسیاری در زمینه مطبوعات دینی شد. نشریاتی چون خیمه (ویژه هیات‌های مذهبی)، جدید (برای کودکان و نوجوان به‌صورت کمیک استریپ)، همشهری (مجله ضمیمه روزنامه همشهری برای مناطق ۲۲ گانه شهر تهران)، زمزم (برای کودکان و نوجوان به زبان عربی) و... از جمله تلاش‌های نوآورانه زائری بود. مورد دیگر این‌که احیای مجدد ماه‌نامه سوره در سال ۱۳۸۱ توسط وحید جلیلی را باید در ادامه فعالیت‌های این نشریه تحلیل کرد.

پس از تعطیلی نیستان، سیدمهدی شجاعی بیکار نشست و با گرفتن مجوز انتشاراتی به همین نام، غالب آثار نویسندگان این نشریه را در سه حوزه شعر، داستان و نمایش‌نامه به‌صورت کتاب منتشر کرد. همین امر باعث شکل‌گیری یک هویت متعهد و انقلابی در بین هنرمندان و نویسندگان شد. در اوایل دهه هشتاد، خانه کفا وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه تلاش کرد با حمایت از شجاعی، این نشریه را منتشر کند. چند شماره نشریه به نام نگارستان اما با همان سبک و سیاق نیستان

خلأ معنویت پس از جنگ و حرکت شتابان دولت و به تبع آن جامعه به سمت سرمایه‌داری و غرب و غفلت از مدینه فاضله مهدوی، از عوامل شکل‌گیری این نشریه فرهنگی، معرفی و دیگر نشریات در این زمینه بود

و با مشاورت شجاعی منتشر شد، ولی دوام نیاورد و بدین سان نیستان به خاطرها پیوست. اخیراً شجاعی برخی از سرمقاله‌های نیستانش را در کتابی با نام «حرف‌هایی که کهنه نمی‌شوند» منتشر کرده است.

ماهنامه موعود هم تقریباً هم‌زمان با نیستان با همت اسماعیل شفیعی سروستانی در حوزه مهدویت و انتظار در سال ۱۳۷۴ منتشر شد. خلاصه معنویت پس از جنگ و حرکت شتابان دولت و به تبع آن جامعه به سمت سرمایه‌داری و غرب و غفلت از مدینه فاضله مهدوی، از عوامل شکل‌گیری این نشریه فرهنگی، معرفتی و دیگر نشریات در این زمینه بود.

مهدویت، منجی‌گرایی، موعودگرایی و ارائه مباحث معرفتی درباره حضرت مهدی^(ع) در زمره مهم‌ترین موضوعات مورد توجه این نشریه است. از جمله روی‌کردهای این نشریه، نقد فرهنگ مدرنیته و تمدن غربی بود. این نشریه، هم‌چنین سهم به‌سزایی در معرفی جریان مسیحیت صهیونیستی، نقد روی‌کرد غربی‌ها درباره آخرالزمان و مباحث غرب‌شناسی در کشور ما دارد.

استقبال از این نشریه، باعث شد نشریات و مراکز تخصصی در حوزه مهدویت راه بیفتند که انتشار فصل‌نامه انتظار، موسسه آینده روشن، مرکز تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عج)، بنیاد فرهنگی مهدی موعود (عج) و... از جمله آن‌هاست. «موعود» هم‌اکنون موسسه‌ای مطبوعاتی، انتشاراتی و پژوهشی است که علاوه بر نشر صد شماره نشریه، کتاب‌های فراوانی هم در این حوزه منتشر کرده است.

۵-۶ ماهنامه معرفت و هفته‌نامه پرتو سخن

هفته‌نامه پرتو سخن و ماهنامه معرفت، مهم‌ترین نشریات موسسه آموزشی و پژوهشی امام‌خمینی^(ع) است. پرتو سخن، نشریه‌ای سیاسی است که با مدیریت مسؤلوی قاسم روان‌بخش منتشر می‌شود. اما نشریه فکری و باسابقه‌تر این موسسه، ماهنامه معرفت است که اخیراً درجه علمی- ترویجی یافته است، حاصل تلاش‌های علمی استادان، دانش‌پژوهان و محققان این مؤسسه و دیگر اهالی قلم حوزه و دانشگاه است و پس از پانزده سال تلاش، بیش از یک‌صد شماره منتشر کرده است. این نشریه، که تجلی فعالیت‌ها و آثار علمی- فرهنگی مؤسسه است، تحت اشراف و نظارت آیت‌الله مصباح یزدی گام به عرصه فعالیت نهاده است. این نشریه، مقالات فراوانی در حوزه‌های گوناگون علوم انسانی به زیور طبع آراسته است. این نشریه به صاحب‌امتیازی مؤسسه و مدیریت مسؤلوی آیت‌الله محمدتقی مصباح و در مقطع طولانی به سردبیری حجت‌الاسلام محسن غروی‌ان منتشر می‌شد و هم‌اکنون زیر نظر شورای سردبیری به‌صورت ماهنامه در زمینه علوم انسانی- اسلامی منتشر می‌شود. «معرفت عقلی»، از نشریات جدید این موسسه است که در زمینه بنیادی‌ترین مباحث علوم عقلی اسلامی، دائرةالمعارف‌نویسی و تخصص‌های مرتبط با آن، متناسب با اهداف مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی این موسسه منتشر می‌شود.

نشریه «روان‌شناسی و دین» هم به همت گروه روان‌شناسی مؤسسه به منظور هدایت، تربیت و پاسخ‌گویی به نیازهای مادی، روانی و معنوی انسان طراحی و منتشر می‌شود. این نشریه، به مدیریت مسؤلوی حجت‌الاسلام ناصر سقایی‌بی‌ریا و سردبیری ابوالقاسم بشیری فعالیت می‌کند.

فصل‌نامه «معرفت فلسفی» هم از نشریات جدید این موسسه در زمینه علوم فلسفی است و قلمرو آن، طیف وسیعی از مبنایی‌ترین دانش‌ها، از معرفت‌شناسی، منطق، مابعدالطبیعه، هستی‌شناسی، تا مراتب گوناگون فلسفه‌های مضاف، هم‌چون فلسفه علم، فلسفه اخلاق و فلسفه دین را در بر می‌گیرد. مدیریت مسؤل آن علی مصباح یزدی و سردبیر آن محمود فتحعلی است.

«تاریخ در آینه پژوهش»، نشریه‌ای دیگر با هدف انتشار مقالات علمی- تخصصی در زمینه‌های تاریخ اسلام و تشیع، امامان

شبیعه^(ع)، ایران اسلامی و تمدن اسلامی، از پاییز ۱۳۸۱ در قالب فصل‌نامه منتشر می‌شود. مدیرمسؤل این نشریه محمدرضا جباری و سردبیر آن مهدی پیشوایی است. جدیدترین نشریه علمی این موسسه هم، دو فصل‌نامه تخصصی «قرآن‌شناخت» است که تابستان ۱۳۸۷ برای تضارب آراء در زمینه «علوم، معارف و تفسیر قرآن»، منتشر شد.

ماهنامه «دیدار آشنا» و فصل‌نامه «فرهنگ پویا» هم از نشریات موسسه برای جوانان و دانشجویان است که در اوائل دهه ۸۰ شروع به انتشار کردند. این مجموعه‌ها بر آن است تا تحلیل‌ها و راه‌کارهای دقیقی را از جریان‌های سیاسی و فرهنگی جامعه، ارائه داده و جوانان و نوجوانان را با موضوعات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی آشنا سازند.

۵-۷ ماهنامه کمان و نشریات فرهنگ پایداری

نشریه کمان را احتمالاً خیلی‌ها نمی‌شناسند چراکه توزیع همگانی نشریه با مشکلاتی که داشت، قطع شده بود و کمان تنها به دست مشترکان می‌رسید. کمان نخستین نشریه تخصصی ادبیات پایداری و هم‌چنین ادبیات جنگ با نگاهی متفاوت و صلح‌آمیز به جنگ و نه تنها جنگ ایران و عراق، بلکه دیگر جنگ‌های جهان بود. این نشریه به جای این‌که به تاریخ نظامی و خسارت‌های جنگ بپردازد به احوال رزمندگان می‌پرداخت که این نوع نگاه خیلی در جامعه مورد استقبال قرار گرفت.

انتشار نشریه کمان از سال ۱۳۷۵ شروع شد و تا سال ۱۳۸۳ ادامه یافت. در طول هشت سال و در قالب دویست شماره منتشر شد که در نوع خودش کار متفاوت و نگرش نویی نسبت به جنگ بود. کمان کار بزرگی را هم در مکتوب کردن تاریخ شفاهی جنگ برعهده گرفته بود و با این‌که چند سالی از تعطیلی آن می‌گذرد، همواره به‌عنوان یکی از اسناد معتبر و قابل‌استناد در حوزه ادبیات پایداری کشورمان مورد توجه محققان و پژوهش‌گران قرار گرفته است. هدایت‌الله بهبودی و مرتضی سرهنگی، دو ستون استوار نشریه کمان بودند که اکنون هم از چهره‌های شاخص ادبیات پایداری در کشورمان محسوب می‌شوند. اخیراً برخی سرمقاله‌های این نشریه در ستون «حرف ما» به قلم سرهنگی، در قالب کتاب مستقلی با همان عنوان «حرف ما» منتشر شده است. این کتاب پانصد و پنجاه و نهمین محصول دفتر ادبیات و هنر مقامت حوزه هنری است که در بخش «یادداشت»‌های جنگ ایران و عراق، بیست و پنجمین کتاب محسوب می‌شود. دفتر ادبیات و هنر مقاومت که پس از جنگ تحمیلی راه‌اندازی شد، گردآوری و تدوین خاطرات و آثار ادبی دوران دفاع مقدس را برعهده دارد و تاکنون بیش از ۵۸۰ عنوان کتاب در این زمینه منتشر کرده است. انتشار همین تعداد کتاب از سوی این دفتر نشان‌گر تلاش‌های فراوان این دفتر و همه دست‌اندرکاران آن است و این‌که چقدر برای دفاع مقدس، فرهنگ شهادت، ادبیات جنگ، ضرورت حفظ آثار دفاع مقدس و اسناد برجای‌مانده از این واقعه بزرگ زحمت کشیده‌اند.

شاید بتوان گفت شهیدمرتضی آوینی با مجموعه مستند جاودانه و ارزشمند «روایت فتح» و فعالیت‌های دست‌اندرکاران مجله کمان (هدایت‌الله بهبودی و مرتضی سرهنگی) و اعضای دفتر هنر و ادبیات مقاومت حوزه هنری، دو جریان تأثیرگذار عمده در زنده نگه‌داشتن فرهنگ پایداری و شهادت سال‌های پس از جنگ تحمیلی بوده‌اند که اگر پایداری و استقامت این‌ها در آن مقاطع حساس نبود، نهادهای دولتی و حکومتی چندان رغبتی به این کار نداشتند. جریانی که باعث شکل‌گیری گروه‌های مستندسازی، جمع‌آوری خاطرات شهدا و خانواده‌های آن‌ها، رزمندگان و آزادگان و شکل‌گیری گروه‌های تفحص پیکرهای شهدا و هم‌چنین انتشار ده‌ها کتاب خاطرات از دوران دفاع مقدس و ده‌ها نشریه مانند فکه، فرهنگ پایداری، امتداد، پلاک هشت، طراوت و حتی نشریاتی

استمرار هشت ساله ماهنامه کمان، کار بزرگی بود که تاریخ نشریات ادبیات پایداری و دفاع مقدس ما نشان داده است که در حوزه دفاع مقدس، هنوز نشریه‌ای به استمرار و تأثیرگذاری کمان نداریم

پژوهش و مطالعات فرهنگی، با بهره‌گیری از اسناد قابل توجهی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در اختیار این مرکز قرار گرفته بود، شکل گرفت. از آن‌جا که یکی از اساسی‌ترین پایه‌های آگاهی تاریخی بر اسناد و مدارک بازمانده استوار است، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران در حفظ، عرضه و انتشار این میراث فرهنگی و نیز ایجاد بستری مساعد جهت پژوهش‌های تاریخی اقدام به انتشار نشریه‌ای با همین نام کرد که در آن، مقالات تاریخی، خاطرات، اسناد، نسخه‌شناسی تاریخ معاصر ایران، نقد و بررسی کتاب‌های تاریخی منتشر می‌شود. نقد بهائیت و بررسی مشروطیت، مهم‌ترین رویکرد این نشریه تاریخی است.

فصل‌نامه «یادآور» هم نشریه جدید این موسسه (به مدیر مسئولی محمدحسین طارمی و سردبیری موسی حقانی) است که به صورت جذاب در زمینه تاریخ معاصر ایران منتشر می‌شود. از دیگر نشریات تاریخی دیگر می‌توان فصل‌نامه «مطالعات تاریخی» را نام برد که به همت موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی منتشر می‌شود و عمدتاً به تاریخ حکومت پهلوی می‌پردازد. در قم هم دو نشریه تاریخی مهم مانند فصل‌نامه «تاریخ فرهنگ معاصر» (به همت مرکز بررسی‌های اسلامی و مدیریت حجت‌الاسلام سیدهادی خسروشاهی) و فصل‌نامه تاریخی «یاد» (وابسته به بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی و مدیریت حجج اسلام عبدالمجید معادپخواه و ابوالفضل شکوهی) را می‌توان نام برد که به بررسی زندگی شخصیت‌های برجسته و حوادث تاریخ معاصر از جمله تاریخ انقلاب اسلامی می‌پردازند.

۵-۱۰ روزنامه‌های دولتی

اگرچه غالب روزنامه‌های کشور، دولتی هستند، ولی در این‌جا منظور روزنامه‌ها و نشریاتی مد نظرند که زیر نظر مستقیم دولت یا نهادهای حکومتی هستند و بودجه‌شان از طریق آن نهادها تأمین می‌شود و در موضع‌گیری‌ها تابع جریان حاکم بر آن نهاد و مجموعه هستند و غالباً تغییر محتوایی چندانی نمی‌کنند. روزنامه کیهان هم روزنامه‌ای دولتی است، ولی خط فکری و سیاسی آن با بقیه روزنامه‌ها تفاوت جدی‌تری دارد و در مدت مدیرمسئولی حسین شریعتمداری، روال تقریباً ثابتی داشته است.

روزنامه همشهری به صاحب‌امتیازی شهرداری تهران در ۲۴ آذر ماه ۱۳۷۱ پا به عرصه حیات گذاشت و توانست یک نقطه عطف در تاریخ روزنامه‌نگاری حرفه‌ای ایران باشد. این روزنامه در دوران‌های مختلف شهرداری تهران، تغییر و تحول محتوایی چندانی نکرد و فقط مواضع سیاسی آن متناسب با فضای حاکم بر شهرداری و شورای شهر تغییر کرده است. این روزنامه با وجود تغییرات فراوان مدیریت شهرداری، از روزنامه‌هایی است که به ترویج روحیه مصرف‌گرایی، ارزش جلوه‌دادن سرمایه‌داری و نظام سرمایه‌داری کنونی، ترجمه مباحث دینی با تفسیرهای مدرن غربی و... می‌پردازد.

با توجه به درآمدهای فراوان حاصل از تبلیغ و آگهی و هم‌چنین درآمد بالای شهرداری تهران، این موسسه سرمایه‌دارترین

سیاسی-فرهنگی چون یالثارات الحسین^(ع)، جبهه، شلمچه و صبح دوکوهه و... شد. استمرار هشت ساله ماهنامه کمان، کار بزرگی بود که تاریخ نشریات ادبیات پایداری و دفاع مقدس ما نشان داده است که در حوزه دفاع مقدس، هنوز نشریه‌ای به استمرار و تأثیرگذاری کمان نداریم. گفتنی است سرهنگی، هم‌اکنون مدیریت دفتر ادبیات و هنر مقاومت و مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری را برعهده دارد و بهبودی هم در زمینه تاریخ معاصر به‌ویژه تاریخ انقلاب اسلامی در این مرکز فعالیت می‌کند.

۵-۸ دوهفته‌نامه پگاه حوزه و نشریات حوزه علمیه قم

یکی از تحولات جدی فرهنگی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در حوزه‌های علمیه، رونق گرفتن فعالیت مطبوعاتی و انتشار ده‌ها نشریه عمومی و تخصصی بود. در این میان، مراکزی چون دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^(ع)، پژوهش‌گاه حوزه و دانشگاه، موسسه تعلیماتی امام صادق^(ع)، مرکز بررسی‌های اسلامی و بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی فعالیت مطبوعاتی چشم‌گیرتری داشتند. در این میان، نشریاتی چون «درس‌هایی از مکتب اسلام» (زیر نظر آیت‌الله جعفر سبحانی) و فصل‌نامه «حوزه» سابقه بیش‌تری دارند که انتشار اولی به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی برمی‌گردد. از میان نشریات حوزوی، «پگاه حوزه» به‌خاطر انتشار مستمر و فاصله کم انتشار، هم معروف‌تر و هم تأثیرگذارتر بوده است. «پگاه حوزه»، نشریه‌ای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است که نخستین شماره‌اش در مهرماه سال ۱۳۷۹ منتشر شد. ابتدا به‌صورت دوهفته‌نامه و پس از مدتی به‌صورت هفتگی و مجدداً نیز هر دو هفته انتشار می‌یابد. این نشریه به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم تعلق دارد و اهداف و آرمان‌های این نهاد علمی را تعقیب می‌کند و دغدغه‌هایش نیز از جنس حوزه و تحول در حوزه و طرح سئوالات و پرداختن به مسائل روز در حوزه‌های مختلف اندیشه سیاسی و معارف اسلامی است.

پگاه حوزه هم‌اکنون به مدیرمسئولی و سردبیری سیدعباس صالحی منتشر می‌شود. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم نشریات دیگری مانند فصل‌نامه حوزه، علوم سیاسی و تاریخ اسلام (وابسته به دانشگاه باقرالعلوم^(ع) این مرکز)، پژوهش‌های قرآنی، معارف اسلامی، پوپک و سلام بچه‌ها (ویژه کودکان و نوجوانان)، پیام زن و... هم دارد که هر یک مخاطبان خاص خود را دارند. «اخبار شیعیان» و فصل‌نامه «شیعه‌شناسی» (به صاحب‌امتیازی موسسه شیعه‌شناسی و مدیرمسئولی حجت‌الاسلام محمود تقی‌زاده داوری)، نامه مفید (وابسته به دانشگاه مفید)، حوزه و پژوهش، بینات (در زمینه معارف قرآنی)، فقه اهل بیت^(ع) (وابسته به مجمع فقه اهل بیت^(ع) و زیر نظر آیت‌الله هاشمی شاهرودی)، از دیگر نشریات تخصصی‌ای هستند که از سوی مراکز علمی و اساتید حوزه علمیه قم منتشر می‌شوند.

۵-۹ تاریخ معاصر ایران و نشریات تاریخی

موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران در سال ۱۳۶۵ با نام موسسه

ایران جوان

سوره ۱۰۹

زمستان ۱۳۸۸ - شماره ۴۵

اطلاعات اعمار توسعه و عمران شهرستان جامعه

بین الملل»، «اطلاعات جوانان»، «اطلاعات هفتگی»، «روو دو تهران» (به زبان فرانسه)، «دنیای ورزش»، «اطلاعات علمی»، «ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی» و «اطلاعات حکمت و معرفت» (به مدیریت مسؤولی و سردبیری ان شاءالله رحمتی و تعلق خاطر به جریان سنت گرایی یا حکمت خالده) از دیگر نشریات وابسته به این مؤسسه هستند.

روزنامه «جمهوری اسلامی» به عنوان ارگان حزب جمهوری اسلامی، در اوایل پیروزی انقلاب در سال ۱۳۵۷ و تحت مدیریت میرحسین موسوی، نخست وزیر دوران حیات امام (ره)، انتشار خود را از ۹ خرداد سال ۱۳۵۸ آغاز کرد. پس از انحلال این حزب در سال ۱۳۶۶، این روزنامه به انتشار خود تحت سرپرستی حجت الاسلام مسیح مهاجری و با مدیریت مسؤولی آیت الله خامنه ای، دبیر کل حزب و رئیس جمهور وقت، ادامه داد. این روزنامه غالباً در ادارات دولتی و نهادهای انقلابی توزیع می شود. این روزنامه تا قبل از سال ۱۳۷۶ و پیروزی خاتمی در انتخابات و جنبش اصلاح طلبی، بر مواضع مستقل خود از جناح های موسوم به چپ و راست تأکید داشت، پس از آن به خاطر دفاع از مواضع اصولگرایان با جریان اصولگرایی همراه شد. هم اکنون این روزنامه، مدافع سرسخت نظریات آیت الله هاشمی رفسنجانی، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام و منتقد دولت های نهم و دهم محسوب می شود.

۵-۱۱ نشریات تازه تأسیس

در سال های اخیر، به خصوص پس از نوآوری ها و استقبال فراوان مخاطبان از روزنامه شرق و هم چنین هفته نامه شهروند امروز، روزنامه های «وطن امروز» (به ابتکار و همت اولیه مهرداد بذراش)، «خورشید» (به صاحب امتیازی سازمان تأمین اجتماعی)، «تهران امروز» (به مدیریت مسؤولی مهدی اسماعیلی، مدیر عامل خبرگزاری مهر سازمان تبلیغات اسلامی)، «حزب الله» (به صاحب امتیازی حزب الله ایران و مدیریت مسؤولی حجت الاسلام سیدمحمدباقر خرازی) و نشریات جدید دیگری چون ماهنامه «راه» (به مدیریت مسؤولی وحید جلیلی و به همت اعضای تحریریه دوره چهارم ماهنامه سوره)، «سپیده دانایی» (به مدیریت مسؤولی دکتر گلزاری، روان شناس) با رویکرد اجتماعی و روان شناسی، هفته نامه های «پنجره» (به مدیریت مسؤولی علیرضا زاکانی، نماینده اصولگرای مجلس)، هفته نامه «مثلت» (به مدیریت مسؤولی مصطفی آجرلو و نزدیک به جریان سیاسی محمدباقر قالیباف، شهردار فعلی تهران)، دوهفته نامه «هم میهن» (نزدیک به جریان سیاسی محسن رضایی و سایت تابناک) و... در زمینه های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و هنری منتشر می شوند. شاید با اغماض فراوان بتوان هفته نامه «موج اندیشه» (نزدیک به جریان فکری و سیاسی اسفندیار رحیم مشایی، رئیس دفتر رئیس جمهور) را در همین دسته قرار داد که هویت مشخص و باثباتی ندارد.

ماهنامه «امتداد» و «پلاک هشت» (هر دو به صاحب امتیازی بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس)، ماهنامه «شاهد یاران» (وابسته به بنیاد شهید و امور ایثارگران) و نشریه «خیماره» (نشریه طنز) با موضوع فرهنگ، هنر و ادبیات پایداری هستند که از جمله پر مخاطب ترین نشریات در حوزه دفاع مقدس، شهدا و نهضت جهانی اسلام هستند. ■

* منابع در دفتر نشریه موجود است.

موسسه مطبوعاتی کشور است. این روزنامه روزانه ضائمی چون همشهری محله، دوچرخه (برای مخاطبان کودک و نوجوان)، همشهری جمعه (مخاطبان نماز جمعه و هیات ها)، شهر ورزش و... دارد و اخیراً هم گروه مجلات همشهری با هدف ایجاد جذابیت و تأثیرگذاری بیش تر بر مسائل فرهنگی و اجتماعی جامعه در اوایل سال ۱۳۸۷ راه اندازی شده است. «همشهری جوان»، «همشهری خانواده»، «همشهری دیپلماتیک»، «همشهری ماه»، «خرندانه همشهری» (در حوزه اندیشه و تفسیرهای نو در مسائل دینی البته با شیفتگی به جریان روش فکری)، «سرزمین من» (برای گشت و گذار در تاریخ و جغرافیای کشور)، «سرنخ» (بیان حوادث و شگفتی های ایران)، «همشهری آیه» (اطلاعات رسانی در حوزه قرآنی) و «همشهری داستان» (ادبیات داستانی ایران و جهان) از جمله مجلات موسسه همشهری هستند.

روزنامه «جام جم» به همراه روزنامه «همشهری»، پرتیراژترین روزنامه های کشور هستند. این روزنامه از سال ۱۳۷۹ تاکنون منتشر می شود. سازمان صدا و سیما، معرفت برنامه های صدا و سیما، پرداختن به مسائل اجتماعی و بیان مواضع میانه رو و محافظه کارانه سیاسی به همراه انتشار ضمائم روزانه و آگهی های تبلیغاتی فراوان، این روزنامه را برای مخاطبان عمومی جذاب کرده است. سازمان صدا و سیما و مراکز وابسته آن، علاوه بر این روزنامه، ده ها نشریه فکری، فرهنگی و هنری برای سطوح سنی مختلف منتشر می کنند که سروش جوان، رواق اندیشه، سیاحت غرب، رسانه و پژوهش و سروش اندیشه از جمله آن هاست.

روزنامه «ایران» هم به صاحب امتیازی مؤسسه فرهنگی-مطبوعاتی ایران وابسته به خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا) منتشر می شود و مثل روزنامه همشهری، با توجه به فضای حاکمیتی جامعه، تحولات خاص خود را یافته است و بیان گر مواضع رسمی دولت ها و تبلیغ فعالیت های شان بوده است.

روزنامه «اطلاعات»، قدیمی ترین روزنامه ایران است که امروزه نیز چاپ آن ادامه دارد و مدیریت مسؤول آن، حجت الاسلام سید محمود دعایی است. اولین شماره روزنامه اطلاعات در ۱۹ تیر ۱۳۰۵ در تهران منتشر شد و تاکنون نیز ادامه دارد. «اطلاعات